

På dødelig oppdrag fra Allah

Hvem er disse selvmordsbomberne som ofrer livet for sin tro, samtidig som de med fullt overlegg forsøker å drepe så mange vantro som mulig?

10.09.2005 00:00 – Av Fredrik Giertsen

Den iranske professoren Farhad Khosrokhavar har intervjuet fengslede islamistiske terrorister, og i boken «Suicide Bombers – Allah's New Martyrs» setter han fenomenet inn i en sosial og historisk kontekst.

I boken skilles det mellom to typer islamistiske martyrer: De fra fattige land som lever helt avskåret fra moderniteten, og de fra middelklassediasporaen i Vestens storbyer. Forfatteren har intervjuet 15 al-Qaida-sympatisører som satt i franske fengsler i april 2001. Her fant han intet av den arkaiske mentaliteten som preger selvmordsbomberne i Iran, Libanon og Palestina, men de kunne heller ikke karakteriseres som «modernitetens ofre». De var alle vel bevandret i vestlig kultur og snakket opp til seks språk. De fleste hadde universitetsutdannelse, mange innenfor merkantile og tekniske fag. Mange var gift med kvinner fra Vesten. Et framtrekkende trekk var at mange hadde bakgrunn fra flere vestlige land. Det dreide seg altså ikke om desorienterte, mistilpassede individer.

Undertrykt islam

Hva fikk så disse lovende unge menn til å assosiere seg med terroristgrupperinger? Khosrokhavar, som også har studert martyrs testamenter, fant at de alle hadde kastet fullstendig vrak på den vestlige sivilisasjon, som de oppfattet som hyklersk ved at dens mål var å dominere verden i demokratiets navn. De mente alle at islam overalt ble mishandlet og undertrykt, det være seg i Bosnia, Irak, Afghanistan, Palestina, Algerie eller i de vestlige landene selv. De kom ikke fra spesielt religiøse familier, men det var deres søken etter islam som hadde lært dem om religionen, og i noen tilfeller også å snakke arabisk.

Islam hadde krystallisert deres forkasting av Vesten. Dette er intet spesielt for al-Qaida, da islam passer godt som en religion for de undertrykte. De hadde alle vært utsatt for mindre, men skjellsettende opplevelser av rasistisk fornedring, som hadde overbevist dem om at deres hjemland aldri kunne bli deres fedreland. Denne følelsen ble forsterket av de kulturelle forskjellene mellom islam og Vesten: Ikke bare synlige trekk som den dekadente, individfokuserede konsumkulturen og det frie forholdet mellom kjønnene, men også bitterheten forbundet med anonymiteten og uoversiktligheten i

disse samfunnene. I en virkelighet uten noe å feste blikket på kan islam tilby et rammeverk til demoniseringen av Vesten, som kan omformes til Det absolutt onde.

Martyriets historie

Martyriet har en lang historie, og det har ikke sin opprinnelse i islam, men i antikken og kristendommen. Selve ordet er gresk og betyr «vitne», men det var først i det annet århundre at det begynte å bety «å dø for en sak». Det var i utgangspunktet et «defensivt martyrium», da de kristne nektet å adlyde den romerske keiseren i trosspørsmål, og konsekvensen kunne bli døden. Overgangen til et «offensivt martyrium» skjer med et uttrykt ønske om å drepe den vantro og undertrykkende fienden. Dette kan sanksjoneres enten gjennom religionen eller nasjonalismen, slik det forekom under den franske revolusjon i 1789, begge de to verdenskrigene (for eksempel de japanske kamikazepilotene), eller i tallrike nasjonale opprørsbevegelser som tamiltigrene i Sri Lanka.

Fenomenet «martyrium» har en lignende opprinnelse i islam, sannsynligvis i det syvende århundre, da muslimene erobret Palestina. Ordet «shahid» («vitne») tok da betydningen «hellig død», men i motsetning til i kristendommen der det sentrale var å nekte å underkaste seg en mektig skikkelses religion, så kom det i islam til å bety en død som et resultat av en kamp for Gud (Koranen, IV: 74). Denne *suren* legitimerer vold på en måte som ikke gjenfinnes i kristendommen, i følge Khosrokhavar. Og den er knyttet til ideen om *jihad*, som det i motsetning til korstogene finnes teologisk basis for.

Jihad var forbundet med delingen av verden i to: Islams territorium og krigens territorium. Under islams ekspansive perioder, som varte fra Muhammeds tid og til utpå 1600-tallet, kunne pliktene om å delta i *jihad* delegeres. Det var først i det 19. århundre, da de muslimske områdene kom under europeisk dominans, at *jihad* igjen fikk en offensiv betydning. Det er også viktig i noen sammenhenger å skille mellom den store og den lille *jihad*, der den ene betyr krig mot de vantro, og den andre en indre kamp mot den troendes tendenser til å bryte Guds bud.

Fra shia til sunni

Martyriet har en spesiell stilling hos shiamuslimene. Shiaene utgjør rundt ti prosent av muslimene og er i flertall bare i Iran og Sør-Libanon. De er selv ofte blitt undertrykt av sunniene. Referansen er shialederen Husain, som døde på slettene ved Kerbala i dagens Irak i 680. Martyriets gjennombrudd i den moderne islamske verden kom med den islamske revolusjon i Iran i 1979, da shahen ble styrtet og Khomeini kom til makten. I løpet av den syv år lange krigen mot Irak på 1980-tallet ble det gitt teologisk åpning for å «imitere hellige personer», som Husain. Store grupper med ganske unge menn, særlig fra arbeiderklassen, sa seg ikke bare villige til å dø for islam gjennom ritualer, men de var også villige til å iscenesette sin egen død. Slik oppstod *bassidji*-martyrene, de «menneskelige bølgene» som ble brukt i krigen mot Irak. Khomeini (og den skriftlærde Ali Shariati) skreddersydde tradisjonen slik at Husain også ble en revolusjonær. Denne humaniseringen og moderniseringen av Husain er av stor betydning for shiaene. men fenomenet kunne tilpasses sunnimiljøet gjennom å legge vekt på *jihad* i stedet for Husain. Selvmordsbombing har vært brukt av sunnier i Kashmir, Palestina, Algerie, Egypt,

Afghanistan og nå i Irak. Det er verdt å legge merke til at ingen shiagrupper noensinne har arbeidet med al-Qaida.

Det er iraneren Shariati som har formulert martyriets kvintessensielle setning: «Hvis du kan, så slå i hjel, hvis du ikke kan, så dø.» Dette budskapet har gått fra Iran via Libanons Hezbollah og til de palestinske sunniopprørerne, som bruker dette ansikt til ansikt med en overlegen israelsk motstander som gjør enhver tanke på seier umulig. Khomeini selv godtok aldri Shariati, som ble talsmann for den yngre generasjonen fra da Khomeinis revolusjonære prosjekt begynte å svikte forventningene. Israels undertrykkelse, de palestinske myndigheters korrupsjon og Vestens dominans bidrar til opplevelsen av «det umulige ved å leve» er sterk hos mange unge muslimer.

Et fragmentert islam

Khosrokhavar framhever *polyfonien* som et framtrædende trekk ved islam, i skarp kontrast til for eksempel katolisismen, som har én samlende autoritær stemme på jorden. Mens de tidligere sektene i islam var overbevist om at deres handlinger skulle bibringe en ny verden på bekostning av den gamle, mangler de moderne martyrene en sentral sak som en muslimsk nasjon å kjempe for. De er ute etter å ødelegge en verden som ikke gir dem noen verdighet, der det egentlig ikke er plass til dem i det hele tatt. Det klassiske martyrium, der det er snakk om å ofre livet for et ideal som er større enn livet selv, glir over i det som Khosrokhavar kaller *martyropati*, der dødens logikk tar over for den logikk som preger kampen for å overleve og å forfølge sine idealer.

Etter å ha gjennomgått situasjonene i Iran, Palestina og Libanon, har Khosrokhavar en vurdering av den «transnasjonale neo-umma». Dette har i prinsippet det samme religiøse og politiske grunnlaget i globaliseringens og diasporaens kontekst, men ambisjonen er annerledes. Det ikke lenger snakk om å grunnlegge islamske nasjoner, men globale fellesskap (*umma*). Diasporagruppene i Vesten undergår forandringer. Det mindretallet som ikke reagerer positivt på integrering, blir nærmest automatisk radikaliseret. Noen av disse utvikler en slags introvert neo-*umma* i isolasjon, mens andre heller mot en aggressiv neo-*umma*, der målet i prinsippet er å vinne hele verden for islam. Og takket være nettopp diasporaen har islam en mye større sjanse til å vinne terreng på religionenes verdensmarked enn for eksempel tsjetsjenerne har til å lykkes med å grunnlegge en egen stat. I den moderne diasporaen kan også heterogene islamske grupper samarbeide, noe vi kan komme til å se mer av i framtiden.

Det som er felles for den religionen som al-Qaida tilbyr, er hatet til Vesten. Al-Qaida kan ikke eksistere uten dette fiendebildet. Å ta del i en gruppe som kjemper mot vestlig hegemoni og arroganse gir individene en ny følelse av stolthet og kan gjenopprette deres verdighet. Betydningen av ydmykelsen som oppleves ved for eksempel de amerikanske troppenes nærvær i Saudi-Arabia kan ikke undervurderes, ei heller de mange militære aksjonene fra Bosnia til Irak. Dagens radikale islam slår nedenfra.